

ZRINKA BARIŠIĆ MARENIĆ

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
ARHITEKTONSKI FAKULTET
HR – 10000 ZAGREB, KACICEVA 26

UNIVERSITY OF ZAGREB
FACULTY OF ARCHITECTURE
HR – 10000 ZAGREB, KACICEVA 26

IZVORNI ZNANSTVENI ČLANAK

UDK 727.4:378.6:72.036 (497.5 ZAGREB) "1932/1940"

TEHNIČKE ZNANOSTI / ARHITEKTURA I URBANIZAM

2.01.04 – RAZVOJ ARHITEKTURE I URBANIZMA

I OBNOVA GRADITELJSKOG NASLIJEĐA

2.01.01 – ARHITEKTONSKO PROJEKTIRANJE

ČLANAK PRIMLJEN / PRIHVACEN: 19. 01. 2005. / 11. 07. 2005.

ORIGINAL SCIENTIFIC PAPER

UDC 727.4:378.6:72.036 (497.5 ZAGREB) "1932/1940"

TECHNICAL SCIENCES / ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

2.01.04 – DEVELOPMENT OF ARCHITECTURE AND URBAN PLANNING

AND RESTORATION OF THE BUILT HERITAGE

2.01.01 – ARCHITECTURAL DESIGN

ARTICLE RECEIVED / ACCEPTED: 19. 01. 2005. / 11. 07. 2005.

PAVILJONSKI SKLOP POLJOPRIVREDNO-ŠUMARSKOG FAKULTETA PRVA REALIZACIJA MODERNOGA FAKULTETSKOG SKLOPA ZAGREBAČKOG SVEUČILIŠTA

PAVILION COMPLEX OF THE FACULTY OF AGRONOMY AND FORESTRY FIRST REALIZATION OF A MODERN COMPLEX WITHIN THE UNIVERSITY OF ZAGREB

FAKULTETSKI SKLOP
MODERNA ARHITEKTURA
POLJOPRIVREDNI I ŠUMARSKI FAKULTET
SVEUČILIŠTA U ZAGREBU
RADNA GRUPA ZAGREB
20. STOLJEĆE

FACULTY COMPLEX
MODERN ARCHITECTURE
FACULTY OF AGRONOMY AND FORESTRY
OF THE UNIVERSITY OF ZAGREB
ZAGREB GROUP
20TH CENTURY

Izvorni paviljonski sklop Poljoprivredno-sumarskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu realiziran je 1932.-1940. prema projektu Radne grupe Zagreb. Koncept „živog organizma”, strukture koja se postupno razvija uz središnju os, destruiran je tijekom Drugoga svjetskog rata izgradnjom mastodonta IV. paviljona. Daljnja etapna izgradnja paviljona niže se do danas i predstavlja niz različitih autorskih izraza, uz izvornu djelomičnu realizaciju prvoga modernog sklopa Zagrebačkog sveučilišta.

The original pavilion complex of the Faculty of Agronomy and Forestry was designed by Zagreb Group and built between 1932 and 1940. The concept of a „living organism”, i.e. a structure that grows step by step along a central axis, was wrecked during World War II by the construction of a gigantic Pavilion IV. Further phased construction has not come to an end until today. It basically reflects a range of distinct architectural approaches which have all remained, however, tied up with the original concept.

OSNUTAK POLJOPRIVREDNO-ŠUMARSKOG FAKULTETA¹

FOUNDATION OF THE FACULTY OF AGRONOMY AND FORESTRY

SL. 1. FAKULTETSKO DOBRO U MAKSIMIRU, STANJE 1997. I., II., III. PAVILJON POLJOPRIVREDNO-ŠUMARSKOG FAKULTETA, 1932.-1940., RADNA GRUPA ZAGREB; IV. PAVILJON POLJOPRIVREDNO-ŠUMARSKOG FAKULTETA (GLAVNA ZGRADA), 1942.-1949., INTERIJER VELIKE DVORANE: R. NIKSIĆ, 1953.; V. PAVILJON POLJOPRIVREDNOG FAKULTETA, 1975.-1979., H. AUF-FRANIC, L. PLEŠTINA, B. RADIMIR; VI. PAVILJON AGRONOMSKOG FAKULTETA, 1997.-2002., H. AUF-FRANIC, V. OLUIC; VII. PAVILJON ŠUMARSKOG FAKULTETA, OD 1992., ARHITEKTI VULIN - ILEKOVIC

FIG. 1 FACULTY'S FARM IN MAKSIMIR, ZAGREB, 1997: FIRST, SECOND AND THIRD PAVILIONS OF THE FACULTY OF AGRONOMY AND FORESTRY, 1932-1940 ZAGREB GROUP; FOURTH PAVILION OF THE FACULTY OF AGRONOMY AND FORESTRY, 1942-1949; BIG AUDITORIUM, INTERIOR: R. NIKSIĆ, 1953; FIFTH PAVILION OF THE FACULTY OF AGRONOMY, 1975-1979: H. AUF-FRANIC, L. PLEŠTINA, B. RADIMIR; SIXTH PAVILION OF THE FACULTY OF AGRONOMY, 1997-2002: H. AUF-FRANIC, V. OLUIC; SEVENTH PAVILION OF THE FACULTY OF FORESTRY, SINCE 1992: VULIN - ILEKOVIC

Nakon raspada Austro-Ugarske Monarhije i po završetku Prvoga svjetskog rata za Sveučilište u Zagrebu počinje novo razdoblje djelovanja i njegov značajniji razvoj. Po osnutku Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca, u sastavu Sveučilišta u Zagrebu djeluju ukupno četiri fakulteta: Bogoslovni, Pravoslavni i državno-slovni, Mudroslovni i Liječnički fakultet. Prvi novoosnovani fakultet Zagrebačkog sveučilišta u Kraljevini SHS jest Gospodarsko-šumarski fakultet koji je 1919. godine nastao integriranjem dotadašnjih viših škola – Višega gospodarskog učilišta u Križevcima i Šumarske akademije koja je djelovala u sklopu Mudroslovnog fakulteta.² Iste, 1919. godine u Zagrebu je utemeljena Tehnička visoka škola i Veterinarska visoka škola. Pod pritiskom ukidanja visoke se škole transformiraju u fakultete i ulaze u sastav Sveučilišta u Zagrebu.³ Novoosnovane visokoškolske ustanove započinju djelovati u adaptiranim i prenamijenjenim zgradama, u skućenim i vrlo nepogodnim prilikama za rad. Stoga rješavanje prostornih potreba, ishodjenje zemljišta i sredstava za izgradnju novih modernih fakultetskih zgrada dugi niz godina zaokuplja fakultetska vijeća novoutemeljenih fakulteta.

GENEZA LOKACIJE U MAKSIMIRU

LOCATION IN MAKSIMIR

„Fakultetsko dobro” uvijek je naziv za zemljište Poljoprivredno-šumarskog fakulteta na

području jugoistočno i istočno od maksimirske park-šume (sl. 2). Zemljište površine 725 ha presječeno je Maksimirskom cestom na dva nepravilna dijela, a manji, južni dio određen je s juga Badovinčevom ulicom. Godine 1921. uzorno gospodarsko dobro Maksimir, „u neposrednoj blizini Zagreba”, dodijeljeno je u posjed Poljoprivredno-šumarskog fakulteta susretljivošću nadbiskupa dr. Antuna Bauera.⁴ Na Fakultetskom dobru isprva su se odvijali poljodjelski i šumarski znanstveni pokusi, te praktične vježbe. Nastava novoosnovanoga Poljoprivredno-šumarskog fakulteta⁵ odvijala se u zgradi Šumarskog doma, nekadašnje Šumarske akademije, u Vukotinovevoj 2. Godine 1928. poljoprivredni su odjeli preseljeni u zgradu bivšega Gospodarskog društva na Kazališnom trgu 3.⁶

IZVORNI PAVILJONSKI SKLOP RADNE GRUPE ZAGREB, 1932.

AUTHENTIC PAVILION COMPLEX BY ZAGREB GROUP, 1932

Više od desetljeća fakultetska je uprava pokušavala ishoditi financijska sredstva za izvedbu novih zgrada. Tek kada je 1932. godine Ministarstvo poljoprivrede odobrilo sredstva za izradu projekta, Savjet Poljoprivredno-šumarskog fakulteta 1932. godine raspisuje arhitektonsko-urbanistički natječaj za izradu projekta fakultetskoga paviljanskog sklopa na zemljištu Fakultetskog dobra u Maksimiru. Ocjenjivački sud imenovan je u sastavu: prof.

¹ Tijekom 20. stoljeća fakultet je mijenjao naziv: Gospodarsko-šumarski fakultet (1919.-1929. i 1944.-1946.) i Poljoprivredno-šumarski fakultet (1929.-1944. i 1946.-1954.). Godine 1959./60. fakultet se raščlanjuje na dva samostalna – Šumarski fakultet i Poljoprivredni fakultet, koji djeluje pod različitim nazivima: Poljoprivredni fakultet (1959.-1978.), Fakultet poljoprivrednih znanosti (1978.-1992.) i Agronomski fakultet (od 1992.). Danasnja je adresa sklopa na Fakultetskom dobru u Maksimiru: Svetosimunska 25, Zagreb.

² U sklopu Mudroslovnog fakulteta razvijao se i Prirodoslovno-matematički odjel (s Farmaceutskim tečajem osnovanim 1882., Šumarskom akademijom osnovanom 1897. i Geodetskim tečajem osnovanim 1908.), iz kojega se tijekom 20. stoljeća osamostalilo nekoliko fakulteta.

³ Pretvorbom visokih škola osnovan je 1926. Tehnički fakultet i 1928. godine Veterinarski fakultet.

⁴ *** 1943: 965

⁵ Zaccari obrazovanja u području šumarstva i poljoprivrede u Hrvatskoj datiraju iz 1860., kada se u Križevcima otvara Kraljevsko gospodarsko i šumarsko učilište, a potom i mnoge škole (Porec, Pazin, Knin, Požega, Petrinja, Ilok). Godine 1902. Kraljevsko gospodarsko učilište postaje Više učilište. Potrebu za utemeljenjem Gospodarsko-šumarskog visokog učilišta ističe 1892. godine dipl.ing. agronomije Oton Frangeš. U sklopu Mudroslovnog fakulteta osniva se 1897. godine Šumarska akademija, četvrti osnovani studij u Hrvatskoj, i to nakon studija teologije, prava i mudroslovlja. Godine 1919. kraljevskim se ukazom od 31. kolovoza i provedbom naredbe od 26. rujna 1919. osniva Gospodarsko-šumarski fakultet kao peti fakultet Sveučilišta u Zagrebu. (<http://rektorat.unizg.hr/povijest.html>, <http://www.agr.hr/zavodi/>)

⁶ *** 1940: 453

E. Šen, ing. dr. Deutsch i I. Marjanović.⁷ Srpnja 1932. objavljeni su sljedeći rezultati natječaja za izradu idejnih skica zgrada Poljoprivredno-sumarskog fakulteta Univerziteta Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu: 1. nagradu dobio je M. Ivacic; 2. nagrada dodijeljena je Radnoj grupi Zagreb (RGZ); dvije 3. nagrade dodijeljene su M. Kovačeviću i grupi arhitekata navedenih pod adresom u Zagrebu.⁸ Daljnjom usporedbom podataka u onodobnoj literaturi uočiti ćemo da je na adresi Radnicki dol 42 prijavljena „Arhitektonska poslovница Stjepana Planica, ov. graditelja”.⁹ U međuratnom razdoblju uvriježen je danas nezamisliv pristup kojim raspisivač isplatom autorskih honorara otkupljuje autorska prava nagrađenih radova, a izvedbu provodi prema vlastitim kriterijima. Na temelju takvog pristupa realizirano je nekoliko zgrada tridesetih godina 20. stoljeća.¹⁰

Za realizaciju fakultetskog sklopa Poljoprivredno-sumarski fakultet odabrao je projekt Radne grupe Zagreb koja je djelovala u sastavu: Vladimir Antolić, Viktor Dušan Hecimović, Zvonimir Kavurić, Josip Pićman, Josip Seissel, Bogdan Teodorović i Ernest Weissmann.¹¹ Projekt je sadržavao najviše elemenata srodnih zahtjevima raspisivača. Paviljonski sklop omogućavao je etapnost izgradnje, dvotraktna dispozicija nudila je ekonomično rješenje, a postojala je i mogućnost adaptiranja i proširenja pojedinih zavodskih zgrada.¹² Fakultetski sklop koncipiran je naizmjeničnim nizanjem paviljona okomito uz prilaznu os (sl. 5). Osnovna dinamička os Poljoprivredno-sumarskog fakul-

SL 2. PRIKAZ FAKULTETSKOG DOBRA U KONTEKSTU GRADSKOJ MATRICE ZAGREBA 1934. S UMETNUTIM PROJEKTOM RGZ, ISJEČAK IZ KARTE GRADA ZAGREBA 1934. GODINE
FIG. 2 FACULTY'S FARM IN THE CONTEXT OF ZAGREB FROM 1934 WITH INSERTED PROJECT BY ZAGREB GROUP; MAP OF ZAGREB, 1934, SECTION

teta slijevala se na produženi pravac maksimalne glavne aleje.¹³ Na tu se os, odnosno glavni ulaz u Maksimirski perivoj, nadovezuje luk Zvonimirove ulice koja je, prema viziji Milana Lenucija, povezivala donjogradsku strukturu s tada udaljenim perivojem Maksimirom.

Izvornim urbanističkim prijedlogom Radna grupa Zagreb predlagala je izgradnju paviljonskog sklopa Poljoprivredno-sumarskog fakulteta sjeverno od majura u Maksimiru i zapadno od potoka Bliznec. U južnoj zoni fakultetskog dobra prema istom konceptu¹⁴ projektantska je grupa predviđala izgradnju sklopa Veterinarskog fakulteta sjeverno od Maksimirske ceste i južnog sklopa Tehničkog fakulteta. No ti projekti, uz projekt Z. Vrkljana odnosno J. Pićmana, nisu realizirani (sl. 3).¹⁵

SL 3. PRIJEDLOG RGZ ZA IZVEDBU FAKULTETSKIH SKLOPOVA POLJOPRIVREDNO-SUMARSKOG, VETERINARSKOG I TEHNIČKOG FAKULTETA NA ZEMLJIŠTU FAKULTETSKOG DOBRA
FIG. 3 PROPOSAL MADE BY ZAGREB GROUP FOR THE CONSTRUCTION OF THE COMPLEXES OF THE FACULTIES OF AGRONOMY AND FORESTRY, VETERINARY MEDICINE AND ENGINEERING AT THE FACULTY'S FARM IN ZAGREB

7 *** 1940: 454

8 *** 1932: 64

9 PLANIĆ, 1932: 75

10 Primjerice, zgrada Elektre u Gundulićevoj ulici u Zagrebu, Tomislavov dom na Sljemenu i Banska palača u Splitu.

11 Nositeljem projekta u literaturi se navodi J. Pićman. On je jedini član RGZ koji je 1932. godine imao ovlaštenje i vodio samostalnu arhitektonsku praksu.

12 PIĆMAN; SEISSEL, 1933: 282-287

13 Osnovna dinamička os sklopa Poljoprivredno-sumarskog fakulteta slijevala bi se na produženi pravac glavne maksimirske aleje, koji je određen maksimirskim vidikovcem i obeliskom.

14 Prema izvornom projektu, tri fakultetska sklopa nizala bi se od sjevera prema jugu, zapadno od potoka Bliznec.

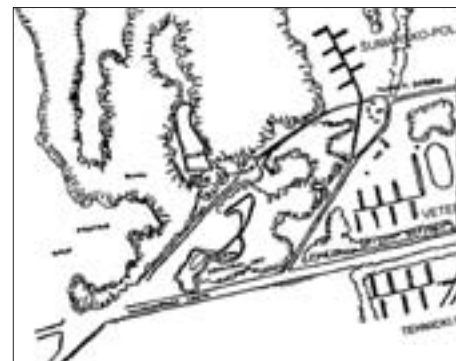
15 Kako je isprva Poljoprivredno-sumarski fakultet bio voljan ustupiti jugozapadni dio Fakultetskog dobra, Veterinarski fakultet povjerio je 1935./36. izradu projekta docentu Tehničkog fakulteta Zvonimiru Vrkljanu. No, po dovršetku projekta Poljoprivredno-sumarski fakultet odustao je od ustupljanja zemljišta pa je sklop Veterinarskog fakulteta izgrađen u Heinzelovoj ulici 55 (1937.-1962.). U kontekstu moguće izgradnje i Tehničkog fakulteta u Maksimiru, J. Pićman izradio je projekt paviljona za pozicijsku astronomiju Tehničkog fakulteta 1935. godine, koji nije realiziran. Međutim, u neposrednoj blizini fakultetskog sklopa arh. Pićman izveo je obiteljsku kuću Postić (atribucija projekta prema navodima J. Seissela).

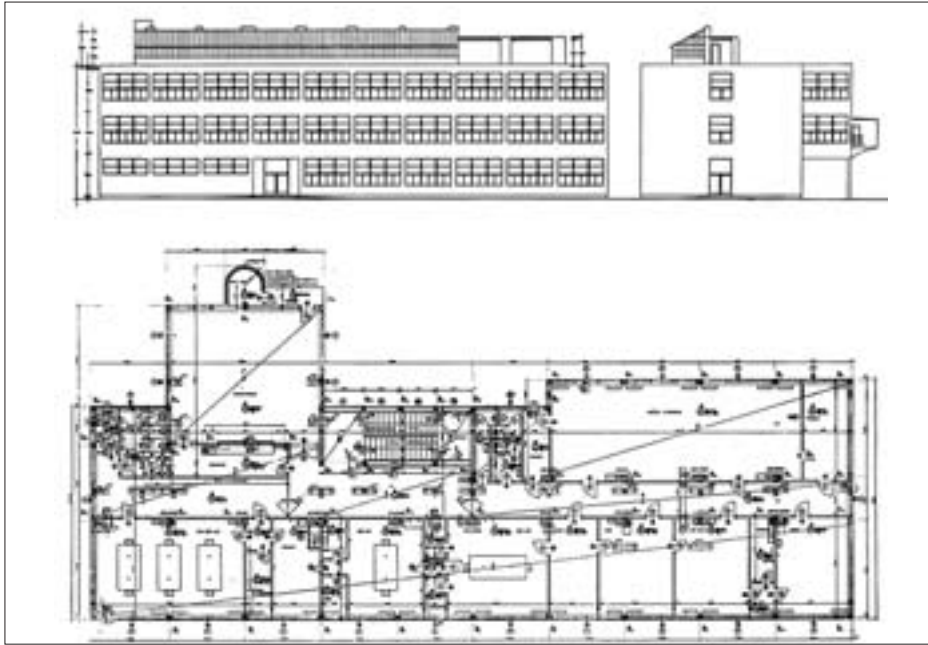
16 *** 1940: 455. Današnji realizirani fakultetski sklop s istoka omeđuje Svetosimunska ulica.

IZVEDBA I., II. I III. PAVILJONA (RGZ, 1932.-1940., DJELOMIČNA IZVEDBA)

REALIZATION OF THE FIRST, SECOND AND THIRD PAVILIONS (ZG, 1932-1940, PARTIAL EXECUTION)

Lokaciji predviđenoj za sklop Poljoprivredno-sumarskog fakulteta – na visoravni sjeverno od majura u Maksimiru – usprotivilo se Društvo za poljepšanje Zagreba i Načelnstvo grada Zagreba. Realizacija fakultetskoga paviljonskog sklopa odobrena je tek 1933. godine u sjevernoj zoni Fakultetskog dobra – istočno od potoka Bliznec i sjeveroistočno od maksimirske aleje.¹⁶ Izgradnja prvoga sjevernog paviljona Poljoprivredno-sumarskog

SL. 4. RADNA GRUPA ZAGREB: KARAKTERISTIČNI PAVILJON POLJOPRIVREDNO-SUMARSKOG FAKULTETA, TLOCRT PRVOG KATA I PROCELJA, IZVEDBA TRI PAVILJONA 1932.-1940.

FIG. 4 ZAGREB GROUP: TYPICAL PAVILION OF THE FACULTY OF AGRONOMY AND FORESTRY, FIRST FLOOR PLAN AND ELEVATIONS, 1932-1940 THREE PAVILIONS REALIZED

SL. 5. RADNA GRUPA ZAGREB: SITUACIJA SKLOPA POLJOPRIVREDNO-SUMARSKOG FAKULTETA NA FAKULTETSKOM DOBRU U MAKSIMIRU, PROJEKT 1932.; REALIZACIJA TRI PAVILJONA DO 1940.

FIG. 5 ZAGREB GROUP: LAYOUT PLAN OF THE FACULTY OF AGRONOMY AND FORESTRY AT THE FACULTY'S FARM IN MAKSIMIR, ZAGREB; PROJECT 1932, THREE PAVILIONS REALIZED UNTIL 1940

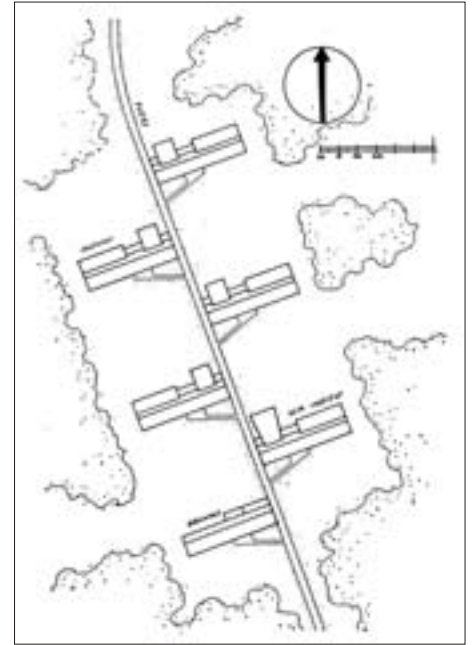
SL. 6. RADNA GRUPA ZAGREB: DETALJ PAVILJONA, IZVEDBA 1932.-1940.

FIG. 6 ZAGREB GROUP: DETAIL OF THE PAVILION, 1932-1940 REALIZATION

fakulteta ostvarena je 1933.-1934. godine od kreditnih sredstava Ministarstva poljoprivrede, dodijeljenih 1932. i 1933. godine.¹⁷ Agonomski paviljon ujedno je i prva realizirana zgrada Zagrebackoga sveučilišta ostvarena u duhu moderne arhitekture. Drugi, Mljekarski paviljon Fakulteta realiziran je 1936.-1940. od kreditnih sredstava Ministarstva poljoprivrede ishodjenih 1936. i prvoga dodijeljenog kredita Ministarstva prosvjete za izgradnju Sveučilišnih zgrada 1937. godine.¹⁸ Treci fakultetski paviljon posljednji je paviljon realiziran prema izvornom projektu Radne grupe Zagreb (sl. 7).

Uvjet ograničenih ekonomskih mogućnosti koje omogućuju jedino etapnost izvedbe polazišna je točka koncepta paviljonskog sklopa RGZ. Paviljonski sklop koncipiran je duž osnovne osi koja je otklonjena prema jugoisto-

ku radi ostvarivanja ujednačene insolacije južnih i sjevernih prostora paviljona. Primenjena skeletna armiranobetonska konstrukcija omogućuje fleksibilnost prostora i široke zone fenestracije, što jasno artikulira vanjstvenu paviljona. Napeta opna paralelopipeda raščlanjena je u sjevernoj zoni, gdje dominira istaknuti plastični aneks većeg volumena predavaonice, s plastičnim akcentom projekcijske niše (sl. 6). Funkcionalna tlocrtna dispozicija proizišla je iz racionalne analize fakultetskih potreba. Dvotraktnim disponiranjem modularnih prostora kabineta i laboratorija, te istaknutog volumena veće predavaonice, omogućena su varijabilna rješenja sukladno specifičnim potrebama pojedinih zavoda (sl. 4).

„Kako kod svakog živog organizma, tako će i ovdje stanovite promjene u načinu rada zahtijevati u budućnosti stanovite preinake rasporeda prostorija i instalacija, a prema potrebi i proširenje samog paviljona. Stoga je paviljon projektiran tako, da bi se u njemu mogle što laganije provesti sve te eventualno naknadno potrebne promjene. ... Konstantni dijelovi paviljona međusobno su vezani spojnom cestom, dok se adaptibilni dijelovi nalaze u slo-

¹⁷ *** 1940: 455-457

¹⁸ Tek Financijskim zakonom 1937./38. godine Ministarstvo prosvjete dobilo je ovlaštenje da kod Državne hipotekarne banke sklopi kredit prvih značajnijih sredstava (u iznosu od 25 milijuna tadašnjih dinara) za podizanje novih zgrada Zagrebackoga sveučilišta: glavne zgrade Veterinarskog fakulteta u Heinzelovoj ulici 55, prema projektu arhitekta Zvonimira Vrkljana; prve zgrade Tehnickog fakulteta u Kacicevoj ulici, prema projektu arhitekata Ede Sena i Milovana Kovacevica, te drugog paviljona Poljoprivredno-sumarskog fakulteta prema navedenom projektu Radne grupe Zagreb.

bodnom polju”, navode autori.¹⁹ Pedeset godina poslije arhitekt Mutnjaković ustvrđuje: „To shvaćanje arhitekture kao živog organizma, to svjesno prepuštanje životu da definira vlastitu arhitekturu, to stvaranje organiziranih propozicija izgradnje, a ne sakrosantnih samozadovoljnih zgrada veliko je saznanje kojemu ni naše vrijeme nije doraslo.”²⁰

Primjena skeletnog sustava u začetku je u nas tridesetih godina 20. stoljeća. Često se primjenjivala kao kombinirani sustav nosivoga zida i skeletne osi.²¹ Kreativna primjena skeletnog sustava zaživjet će u našoj arhitekturi tek poratnih godina. Značajniju primjenu i artikulaciju tektonske strukture, osim spomenute Radne grupe Zagreb, u međuratnom razdoblju primjenjuju i autori Haberle-Bauer, Zoja Dumengjić, te grupacija Kiverov-Korka-Krekić, gotovo svi diplomanti zagrebačkoga Tehničkog fakulteta. Strukturalni sustav koji omogućuje fleksibilnost korištenja na rafinirani način primijenit će 1964. godine prof. A. Albini pri realizaciji zagrebačkoga Tehnološkog fakulteta u Pierottijevoj 6.²² Stoga primjer Poljoprivredno-sumarskog fakulteta iz 1932. godine predstavlja anticipaciju konstruktivnih mogućnosti vremena i njegovu dosljednu primjenu.

O Radnoj grupi Zagreb, pedeset godina poslije, njen sudionik Josip Seissel navodi: „Grupa je radila puna oduševljenja i predanosti. ... Grupa je ulazila u područje arhitekture i urbanizma na sasvim nov način, nastupala na natječajima, izložbama, anketama i diskusijama u javnosti i društvima, zastupajući napredan stav. Ipak glavna preokupacija u radu ove grupe bio je projekt Poljoprivredno-sumarskog fakulteta koji je upravo Pićman donio i vodio. Postupno su se sukobili nazori, isprije-

čio se funkcionalistički stav kao doktrina, došlo je do potkožne borbe i do zaostravanja ličnih odnosa. Iako smo svi težili za modernim izrazom arhitekture, grupa se nije mogla dalje održati.”²³ Izrazito jake autorske osobnosti nisu više mogle djelovati unutar jedne autorske grupacije. Od druge polovice tridesetih godina izvorna grupa autora – Radna grupa Zagreb – ne djeluje više kao koherentna grupacija, J. Pićman je mrtav, a E. Weissmann stvara u Americi.²⁴

Prije rata izveden je i treći paviljon prema izvornom konceptu. Tri su realizirana paviljona zapravo djelomična izvedba sklopa od izvorno predviđenih četiri do sedam paviljona (sl. 7). Negativni aspekti etapne izgradnje, kada završne etape u pravilu ostaju neizvedene, izraženi su i na ovom prvom modernom visokoškolskom ostvarenju u Zagrebu.

DALJNJA IZGRADNJA PAVILJONSKOG SKLOPA I RAZLIČITI AUTORSKI IZRAZI (1941.-2004.)

SUBSEQUENT CONSTRUCTION OF PAVILION COMPLEX AND VARIOUS ARCHITECTURAL MODES OF EXPRESSION (1941-2004)

Izvedba IV. paviljona (glavna zgrada, 1941.-1953.) – S početkom rata na Fakultetskom se dobru nastava odvijala u tri sjeverna paviljona izvornog sklopa. Postupni rast sklopa izgradnjom naizmjeničnog niza paviljona duž središnje osi poništen je izgradnjom mastodontske zgrade koja je trebala objediniti sve prostorne potrebe Fakulteta. Tijekom Drugoga svjetskog rata²⁵ počela je izgradnja tzv. glavne i završne zgrade, IV. paviljona fakul-

SL. 7. RADNA GRUPA ZAGREB: I., II. I III. PAVILJON POLJOPRIVREDNO-SUMARSKOG FAKULTETA, IZVEDBA 1932.-1940.

FIG. 7 ZAGREB GROUP: FIRST, SECOND AND THIRD PAVILIONS OF THE FACULTY OF AGRONOMY AND FORESTRY, 1932-1940 REALIZATION

SL. 8. IV. PAVILJON POLJOPRIVREDNO-SUMARSKOG FAKULTETA, IZVEDBA 1942.-1949.

FIG. 8 FOURTH PAVILION OF THE FACULTY OF AGRONOMY AND FORESTRY, 1942-1949 REALIZATION

SL. 9. R. NIKŠIĆ I Z. VRKLJAN: NASTAMBA ZA STUDENTE I PROFESORE, ŠUMSKO GOSPODARSTVO POLJOPRIVREDNO-SUMARSKOG FAKULTETA U OPEKAMA POKRAJ LIPOVLJANA, PERSPEKTIVA, IZVEDBA 1955.

FIG. 9 R. NIKŠIĆ AND Z. VRKLJAN: STUDENT AND TEACHING STAFF ACCOMMODATION, FOREST ESTATE OF THE FACULTY OF AGRONOMY AND FORESTRY IN OPEKE NEAR LIPOVLJANA, PERSPECTIVE, 1955 REALIZATION

SL. 10. N. ŠEĀVIC: V. PAVILJON POLJOPRIVREDNO-SUMARSKOG FAKULTETA, PERSPEKTIVA, PROJEKT 1946.

FIG. 10 N. ŠEĀVIC: FIFTH PAVILION OF THE FACULTY OF AGRONOMY AND FORESTRY, PERSPECTIVE, 1946 PROJECT

19 PICMAN; SEISSEL, 1933: 282-287

20 MUTNJAKOVIĆ, 1981: VI

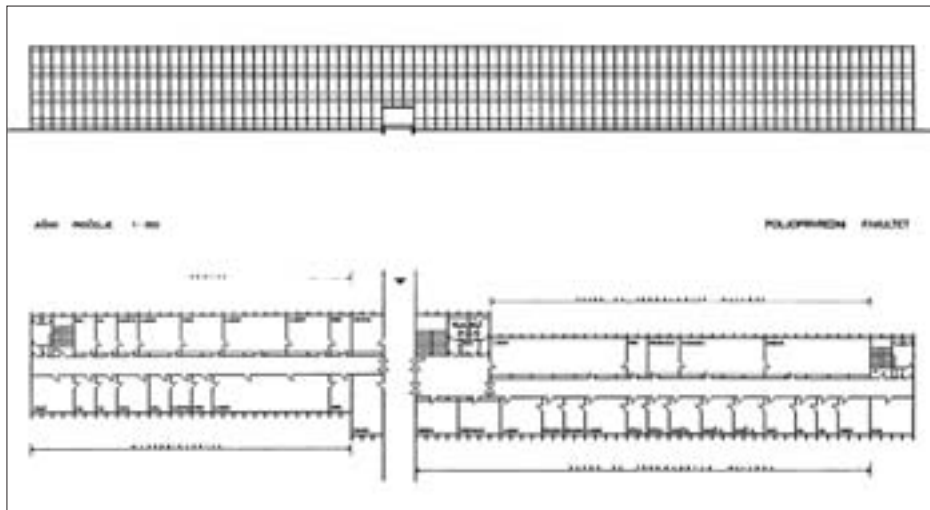
21 Primjerice, ostvarenje Z. Vrkljana, Škola sestara milosrdnica na Savskoj cesti 1937.-1939.

22 UCHYTIL, 1990: 160, knj. 1.

23 SEISSEL, 1981: IX.

24 Godine 1936. Josip Pićman, u očaju zbog neizvjesnosti dodjeljivanja izvedbe svoga prvonagrađenog projekta susačkog Narodnog doma, oduzima sebi život. Od 1938. godine Ernest Weissmann radi u Sjedinjenim Američkim Državama.

25 *** 1943: 964

SL. 11. Z. VRKLJAN: V. PAVILJON POLJOPRIVREDNOG FAKULTETA, JUŽNO PROČELJE I TLOCRT PRIZEMLJA, PROJEKT 1961.-1964.

FIG. 11 Z. VRKLJAN: FIFTH PAVILION OF THE FACULTY OF AGRONOMY, SOUTH ELEVATION AND GROUND-FLOOR PLAN, 1961-1964 PROJECT

tetskog sklopa, koja svojom dimenzijom i pozicijom posred glavne osi definitivno destrui- ra osnovni idejni sklop. Izvorni poetični kon- cept nedorečen je i poništen zbog nerazumi- jevanja njegove kvalitete „živog organizma” koji se sustavno izgrađuje. Autorstvo zgrade koja postavom presijeca osnovnu os sklopa nije poznato, a arhivski dokumenti nisu saču- vani. Zgrada je dovršena tek poratnih godina i useljena 1949. godine (sl. 8).²⁶ Unutrašnje uređenje južnog aneksa s velikom predavao- nicom izvedeno je 1953. godine prema pro- jektu arhitekta Radovana Nikšića.²⁷

Projekt V. paviljona (N. Šegvić, 1946.) – Po- ratne 1946. godine arhitekt Neven Šegvić pro- jektira V. paviljon južno od glavne zgrade.²⁸ Rane poratne 1946. godine zemlja je usmjere- na na nužnu obnovu i rješavanje stambenog pitanja, te primarnu potrebu industrijalizacije i elektrifikacije. Proizvodni su resursi gotovo nepostojeći, financijska sredstva izuzetno skromna, a raspoloživa radna snaga i tehnološki dometi gotovo ništavni. Svi navedeni

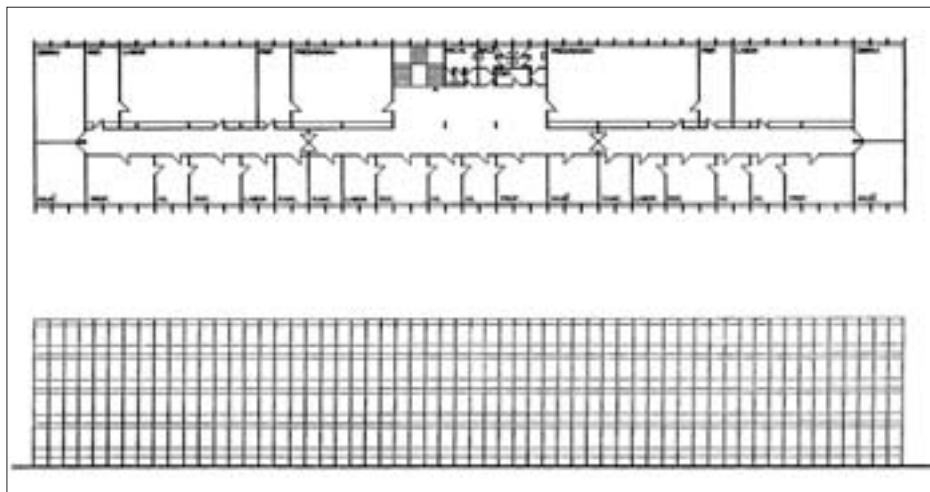
čimbenici uvjetovali su nerealiziranje Šegvi- ceva projekta V. paviljona. U doba poratnih skromnih mogućnosti, kada je izvedba bila ograničena na minimalna dostupna sredstva i materijale, a time i oblikovne mogućnosti, ar- hitekt Šegvić se projektom V. paviljona veže i apostrofira predratne dosege i ostvarenja hrvatske moderne arhitekture. Projekt pavil- jona u cijelosti je u skladu s pet Le Corbusie- rovih načela moderne arhitekture; propusno prizemlje, skeletna konstrukcija, lebdeći ap- straktni korpus dilatiran od tla, horizontalni potezi prozora i krovna terasa (sl. 10). Uz te uvriježene i revalorizirane premise, Šegvić uvodi temu koja će obilježiti njegova kasnija djela. Uvučena staklena opna katne etaže na- glašava bijelu horizontalu parapeta. Ovdje začetu temu apstraktnih lebdećih dilatiranih lamela projektant će razviti u sljedećim kapi- talnim djelima svoga opusa.²⁹

Izvedba paviljona šumskog gospodarstva pokraj Lipovljana (Z. Vrkljan i R. Nikšić, 1955.-1956.) – Od pet nastavno-pokusnih šumskih objekata u kojima se danas odvija praktična nastava valja istaknuti one pokraj Lipovljana (sl. 9). Na šumskom gospodarstvu Poljoprivredno-sumarskog fakulteta u Ope- kama pokraj Lipovljana 1955.-1956. godine realizirani su drveni paviljoni za smještaj na- stavnika i studenata prema projektu Radova- na Nikšića i Zvonimira Vrkljana. Kako u popi- su vlastitih radova u knjizi „Sjećanja” arh. Vrkljan ne navodi spomenute paviljone,³⁰ a arh. Nikšić ih navodi kao samostalno ostva- renje, možemo pretpostaviti da je prof. Vrkl- jan bio nominalni nositelj projekta što ga je primarno ostvario njegov asistent, mladi arhi- tekt Radovan Nikšić, u sklopu Zavoda za gra- devinske konstrukcije Tehničkog fakulteta.

No, u projektnoj dokumentaciji navedena su oba autora, pa i D. Drusany u izvedbenoj fazi. Tema lebdenja određuje realizirane drvene paviljone, namijenjene za smještaj na šum- skom gospodarstvu tijekom obavljanja prak- tične nastave. Primjena autohtonog materija- la i istaci katnoga korpusa (dojam lebdenja) referentni su i realizacijama skijaške kuće Jur- ja Neidhardta na Trebeviću u Bosni (1947.), te paviljona na Plitvicama Kazimira Ostrogovića (1954.). Obrnuti kaskadni presjek naglašen je istakom krovne horizontale strehe koja po- navlja sjenoviti motiv i ujedno je zaštita od sunca. To izuzetno zanimljivo ostvarenje nije

SL. 12. Z. VRKLJAN: VI. PAVILJON ŠUMSKOG FAKULTETA, JUŽNO PROČELJE I TLOCRT II. KATA, PROJEKT 1961.-1964.

FIG. 12 Z. VRKLJAN: SIXTH PAVILION OF THE FACULTY OF FORESTRY, SOUTH ELEVATION AND SECOND FLOOR PLAN, 1961-1964 PROJECT

26 *** 1969: 238

27 SEKULIĆ-GVOZDANOVIC, 1992: 150

28 UCHYTIĆ, 2002: 328

29 Poslovna zgrada Pomorske privrede u Splitu (1959.-1963.) i hotel „Excelsior” u Dubrovniku (1958.-1965.). (UCHYTIĆ, 2002.)

30 VRKLJAN, 1995: 176

31 BARIŠIĆ, 2002: 84-90 (knj. 1), 127-136 (knj. 2)

publicirano, pa je i zbog izoliranosti lokacije posve nepoznato stručnoj javnosti.

Projekti V. i VI. paviljona (Z. Vrkljan, 1961.-1964., suradnja V. Balley)³¹ – Zbog zamjetnog razvoja poljoprivrednih i šumarskih znanosti, 1959. godine Poljoprivredno-šumarski fakultet raščlanjen je na samostalni šumarski i Poljoprivredni fakultet. No, zbog prekapacitiranosti postojećih prostora, novoosnovani fakulteti angažirali su prof. Zvonimira Vrkljana. Tijekom dvogodišnje razrade projekata, u sklopu Zavoda za građevinske konstrukcije AGG-fakulteta, prof. Vrkljan je u suradnji s asistentom V. Balleyem napravio konačni projekt dva fakultetska paviljona.

Smještaj longitudinalnih paviljona predviđen je paralelno, sjeverno i južno od glavne zgrade dekanata Fakulteta (IV. paviljona). Na temelju analiza programskih potreba, V. paviljon Poljoprivrednog fakulteta znatno je veće površine. Dvokatna, izuzetno izdužena zgrada pozicionirana je sjeverno od glavne zgrade. Presijecajući izvornu os fakultetskoga sklopa, asimilira je kao prolazni pasaž i tako reinterpretira izvoran naizmjenični niz paviljona (sl. 11). Uz tu je prolaznu zonu i zona loma gabarita te izmicanja longitudinalnih krila ukupne duljine 133 m. Manji trokatni VI. paviljon šumarskog fakulteta predviđen je južno od glavne fakultetske zgrade (sl. 12). Konstruktivni sustav poprečnih armiranobetonskih okvira primijenjen je na oba paviljona. Modularna struktura konstrukcije i pročelja, unutar osnovne dvotraktno dispoziције, omogućava fleksibilnu raščlambu prostora sukladno specifičnim potrebama pojedinih zavoda. U zoni srednje konstruktivne osi, odnosno zida uz hodnik, predviđen je smještaj digestorija, instalacija i vitrina. Lamele južne konstruktivne osi veće su dimenzije zbog njihove sekundarne funkcije zaštite od sunca. Apstraktno oblikovanje pročelja modularnim strukturiranjem vertikalnih prefabriciranih lamela AB-okvira proizšlo je iz integriranja oblikovno-funkcionalnih, konstruktivnih i tehnoloških elemenata. Međutim, zbog nerealiziranja predviđenih izvora financiranja odnosno investicijskih kredita tijekom 1964.-1969., projekti nisu realizirani.

Izvedba V. paviljona (H. Auf-Franić, L. Pleština i B. Radimir, 1975.-1979.) – Tek petnaest godina kasnije ostvarene su fakultetske težnje za novim prostorima. Zgrada „L” tlocrtno

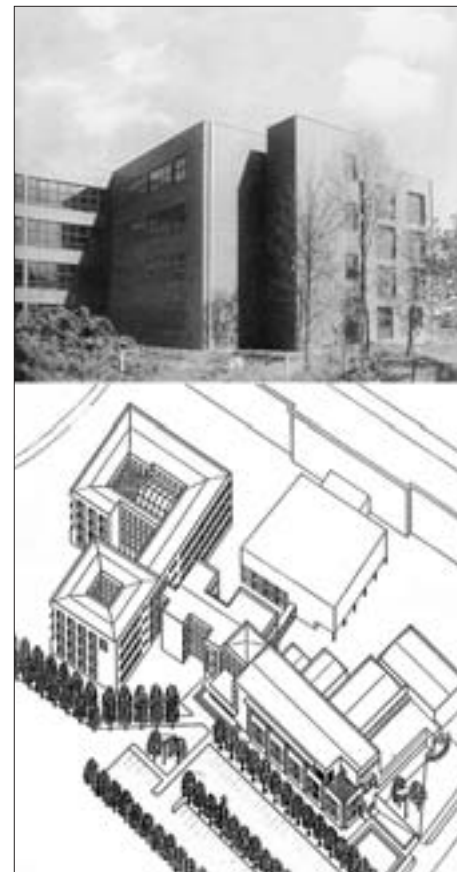
sheme izgrađena je sjeverno od IV. paviljona (tzv. glavne zgrade), na području predviđenom za izgradnju V. paviljona iz šezdesetih godina. Novi, V. paviljon Poljoprivrednog fakulteta realiziran je 1975.-1979. godine prema projektu nastavnika Arhitektonskog fakulteta – Hildegard Auf-Franić, Lenka Pleštine i Berislava Radimira (sl. 14). Na postojeći alterirajući niz izvornog sklopa projektanti nadovezuju sjeverno krilo, dok se južno krilo okomito lomi uz istočnu granicu parcele. Dva okomita krila tangiraju pretprostor zgrade, uz dijagonalnu os koja povezuje ulaze IV. i V. paviljona. Tijekom izvedbe izvođač (Građevinsko poduzeće „Tempo”) – u skladu s investitorovom težnjom za izgradnjom prijeko potrebnih kabinetskih prostora novih zavoda (instituta) – reducirao je osnovnu prizemnu etažu istaknutim ritmom gabarita većih volumena predavaonica. Realizirani paviljon time je izgubio izvornu proporciju,³² a ujedno i studentima namijenjene sadržaje koji tangiraju prostor novoga „fakultetskog trga”.

Izvedba VI. paviljona (H. Auf-Franić, V. Oluić, 1997.-2003.) – Recentno je dovršen VI. paviljon Agronomskog fakulteta autora Hildegard Auf-Franić i Veljka Oluica (sl. 16). Longitudinalni paviljon naglašenih horizontala i lakoce staklene opne jedini je paviljon postava sjever-jug. Pozicioniran je sjeverno od V. paviljona, u produžetku južnog krila, s kojim je sredno povezan postojećim stubišnim traktom (sl. 15). Apstraktna bijela boja i oštri bridovi paralelopipeda referentni su izvornom projektu Radne grupe Zagreb iz 1932. godine. Primijenjena skeletna konstrukcija omogućuje fleksibilnu razdiobu prostora po etažama i ostvareni dojam lakoce. Elementi izvornog projekta RGZ reinterpretirani su jasnim oblikovnim artikuliranjem prostora velike predavaonice, krovnim akcentima i diferenciranjem prostora laboratorija od modularnoga dvotrakta kabineta. Izmicanjem komunikacije II. kata i uvlačenjem zone nadsvjeta unutar presjeka omogućeno je adekvatno provjetravanje laboratorijskog prostora, a ujedno je ostvareno i oblikovno diferenciranje u eksterijeru.

Izvedba VII. paviljona sklopa Šumarskog fakulteta (Arhitekti Vulin-Ileković, od 1992.) – Prema novom projektu proširenja Šumarskog fakulteta,³³ autora Ante Vulina, Dine Vulin-Ileković i Borisa Ilekovića predviđen je sklop zgrada južno od IV. paviljona (tzv. glavne zgrade). Dispozicija novog sklopa odstupa od koncepta longitudinalnih paviljona. Tako je VII. paviljon šumarskog fakulteta, 1999. godine, prvi realizirani paviljon novog sklopa šumarskog fakulteta (sl. 13). Strukturom razlomljenih kvadara nadovezuje se na volumen velike predavaonice glavne zgrade. Zelena obloga prve etape slutila je tendenciju uklaapanja u šumovito područje Fakultetskog dobra.³⁴ Živim koloritom i strukturom projektan-

SL. 13. A. VULIN, D. VULIN-ILEKOVIĆ, B. ILEKOVIĆ: VII. PAVILJON ŠUMARSKOG FAKULTETA, FOTOGRAFIJA PAVILJONA I AKSONOMETRIJA SKLOPA, PROJEKT SKLOPA 1992.-1993., IZVEDBA PAVILJONA 1999.

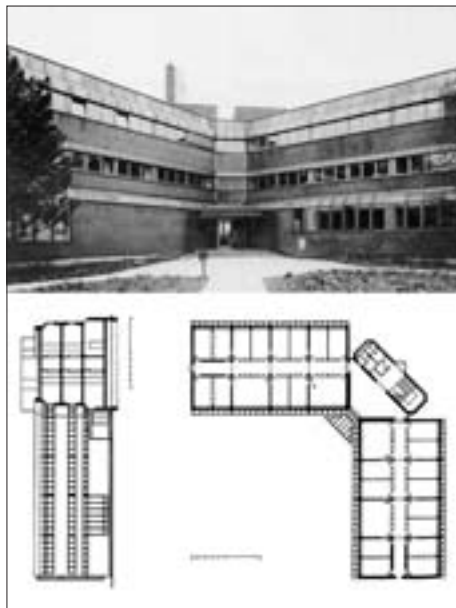
FIG. 13 A. VULIN, D. VULIN-ILEKOVIĆ, B. ILEKOVIĆ: SEVENTH PAVILION OF THE FACULTY OF FORESTRY, PHOTOGRAPH OF THE PAVILION AND AXONOMETRY OF THE COMPLEX, 1992-1993 PROJECT, 1999 REALIZATION

³² Izvorno projektirana visina djelomično je korigirana nadogradnjom kata tijekom izgradnje VI. paviljona 1997.-2003.

³³ Šumarski fakultet jedina je znanstveno-nastavna ustanova te vrste u Hrvatskoj. Podijeljen je na dva odsjeka, u sklopu kojih se izvodi nastava na studiju šumarstva i drvene tehnologije.

³⁴ Referentnim se može smatrati sjevernija realizacija Vojne bolnice iz 1980-ih, koja se također zelenkastim i tirkiznim tonovima obloge prilagođava obroncima Medvednice u pozadini.

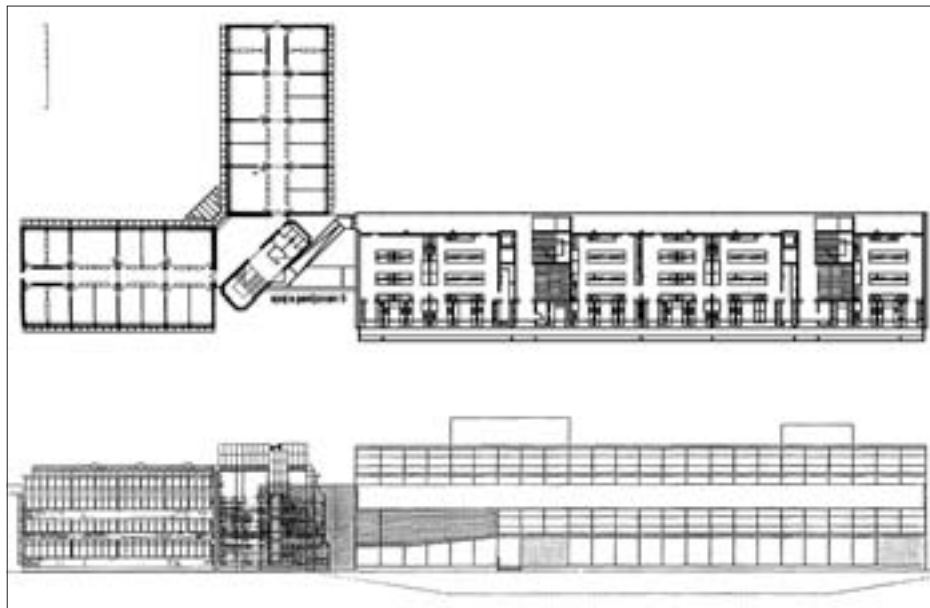

SL. 14. H. AUF-FRANIC, L. PLESTINA, B. RADIMIR: V. PAVILJON POLJOPRIVREDNOG FAKULTETA, FOTOGRAFIJA, TLOCRT KATA I PRESJEK, IZVEDBA 1975.-1979.

FIG. 14 H. AUF-FRANIC, L. PLESTINA, B. RADIMIR: FIFTH PAVILION OF THE FACULTY OF AGRONOMY, PHOTOGRAPH, FLOOR PLAN AND CROSS-SECTION, 1975-1979 REALIZATION

SL. 15. H. AUF-FRANIC, L. PLESTINA, B. RADIMIR: PRIKAZ POVEZIVANJA V. I VI. PAVILJONA AGRONOMSKOG FAKULTETA, TLOCRT II. KATA I ISTOČNO PROČELJE, 1975.-1979.; H. AUF-FRANIC, V. OLUIC, 1997.-2003.

FIG. 15 H. AUF-FRANIC, L. PLESTINA, B. RADIMIR: CONNECTION BETWEEN THE FIFTH AND SIXTH PAVILIONS OF THE FACULTY OF AGRONOMY, SECOND FLOOR PLAN AND EAST ELEVATION, 1975-1979; AND H. AUF-FRANIC, V. OLUIC, 1997-2003

ti naglašavaju distinkciju s obzirom na postojeće paviljone sklopa.

GENEZA I DANAŠNJE STANJE FAKULTETSKOG SKLOPA

ORIGIN AND PRESENT CONDITION OF THE FACULTY COMPLEX

Širenje Zagreba prema istoku tijekom 20. stoljeća usmjerio je arhitekt Milan Lenuci formiranjem luka Zvonimirove ulice kao poveznice donjogradske strukture i udaljenog akcenta – perivoja Maksimir. Nadovezavši se na Lenucijeve smjernice, projektanti Radne grupe Zagreb anticipaciju istočne gradske strukture ostvaruju projektom paviljonskog sklopa Poljoprivredno-sumarskog fakulteta. Tridesetih su godina 20. stoljeća prema njihovu nagrađenu natječajnu projektu realizirana tri paviljona fakultetskog sklopa istočno od maksimirske park-šume, „u neposrednoj blizini Zagreba”. Funkcionalistički koncipiran sklop razvija se duž dinamičke osi, koje je otklon ostvaren radi ujednačene insolacije sjevernih i južnih prostora paviljona. Dosljedno primijenjena skeletna AB-struktura predstavlja anticipaciju konstruktivnih mogućnosti vremena. Omogućena fleksibilna tlocrtna struktura varira sukladno specifičnim zahtjevima pojedinih zavoda. Funkcionalnim diferenciranjem prostora unutar pojedinih paviljona ostvarena je jasna oblikovna artikulacija. To ostvarenje najznačajnije je djelo Radne grupe Zagreb i ujedno prvi modernistički sklop realiziran u kontekstu Zagrebackog sveučilišta.

Izvorni koncept „živog organizma”, strukture koja se postupno razvija uz središnju os suk-

ladno specifičnim potrebama, destruiran je tijekom Drugoga svjetskog rata³⁵ izgradnjom mastodonta IV. paviljona – tzv. glavne fakultetske zgrade. Nakon destrukcije osnovne osi obodni su putovi preuzeli prometnu funkciju, a daljnja poratna izgradnja paviljona nizala se bez jasne urbanističke okosnice, u neposrednoj blizini glavne fakultetske zgrade. Uz Maksimirsku cestu još se uvijek postupno izgrađuje sklop Šumarskog fakulteta, VII. paviljon. Recentno dovršen VI. paviljon apstraktnom se bjelinom i ostrim geometrijskom formom ističe u okrilju bogate vegetacije i dominira u vizurama s istoka.

Urbanistička dispozicija unutar makro i mikro lokacije znatno se izmijenila tijekom 20. stoljeća. Inicijalne 1932. godine sklop anticipira urbanitet u neposrednoj blizini Zagreba, a realizirani paviljoni obavijeni su šumskim područjem. Danas, početkom 21. stoljeća, gradska struktura obavila je to područje. Recent-

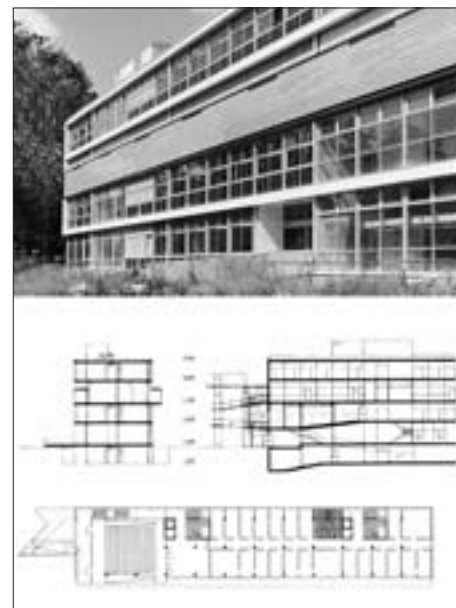
³⁵ Početak Drugoga svjetskog rata prekinuo je izvedbu sva tri zagrebacka fakultetska sklopa, započetu tridesetih godina 20. stoljeća. Godine 1941. stanje izgrađenosti modernih fakultetskih sklopova Zagrebackog sveučilišta jest sljedeće: od sklopa Poljoprivredno-sumarskog fakulteta (RGZ, 1932.) realizirana su tri paviljona, od Tehničkog fakulteta (E. Šen, M. Kovačević, 1937.) jedan paviljon i započet drugi paviljon, a od Veterinarskog fakulteta (Z. Vrkljan, 1937.) realizirana je glavna zgrada, a u izgradnji je bio cijeli teoretsko-eksperimentalni sklop. Poratnih je godina prema izvornom konceptu nastavljena izgradnja jedino sklopa Veterinarskog fakulteta, zahvaljujući ustrajnosti arhitekta Vrkljana. Daljnja izgradnja Tehničkog fakulteta dorecena je poratnom prenamjenom drugog paviljona za srednjoškolsku ustanovu, a za pojedine osamostaljene fakultete iz tehničke grupacije izgrađene su fakultetske zgrade tek koncem pedesetih godina 20. stoljeća na novoj, tzv. Sveučilišnoj aleji. Daljnja izgradnja Poljoprivredno-sumarskog sklopa prema izvornom projektu onemogućena je ratnom realizacijom posred središnje osi sklopa.

no realizirani VI. i VII. paviljon fakultetskog sklopa izronili su iz okrilja maksimirske šume te postali i vizualni element slike grada.

Otkriveni fakultetski sadržaji koji na Fakultetском dobru djeluju više od 70 godina oplemenjuju istočno područje kontaktnih struktura urbanog i suburbanog karaktera. Na području isprepletanja zelenila maksimirske park-šume, produžetka južnih obronaka Medvednice i sitne strukture individualnog stanovanja, koja se razvila tijekom 20. stoljeća, sklop Poljoprivredno-šumarskog fakulteta – uz sklop maksimirskog stadiona i Kliničku bolnicu Dubrava – jedan je od niza akcenata velikog mjerila toga područja. Takve strukture i njihovi sadržaji pridonose urbanitetu toga, još i danas u cijelosti neartikularnoga gradskog područja (sl. 1), koje se prema izvornom modernističkom konceptu razvijalo s maksimalnim respektom prema zatečenom zelenilu maksimirske šume, odnosno južnih padina Medvednice. Fakultetsko dobro danas je znatno manje površine od izvorne. Po-

ratnih godina južni je dio zemljišta nacionaliziran i na njemu je izgrađeno stambeno naselje Ravnice te industrijski sklop tvornice Kraš. U zoni južno od Maksimirske ceste, istočno od Hondlove ul., u vlasništvu Fakulteta ostalo je samo područje Šumskog vrta.

Specifičnost paviljonskog sklopa Poljoprivrednog i Šumarskog fakulteta jest njegova etapna izvedba te rukopisi različitog vremena i autorskih osobnosti. Negativni aspekti etapne izgradnje, kada završne etape u pravilu ostaju neizvedene, izraženi su i na tome sklopu u Maksimiru. Dugotrajna realizacija fakultetskog sklopa odražava financijsku nemoc sredine za realizaciju izvornog projekta u cijelosti. Tijekom dugotrajne etapne izvedbe dolazi do povećanja prostornih potreba matične ustanove, a to gotovo u pravilu rezultira odstupanjem od izvornog projekta. Premda su projektanti Radne grupe Zagreb svjesno uključili tu pretpostavku u projekt fakultetskog sklopa, nerazumijevanje ratnog vremena destruiralo je izvoran poetični koncept „živog organizma”.

SL. 16. H. AUF-FRANIC, V. OLUIC: VI. PAVILJON AGRONOMSKOG FAKULTETA, FOTOGRAFIJA, TLOCRT KATA I PRESJECI, IZVEDBA 1997.-2003.

FIG. 16 H. AUF-FRANIC, V. OLUIC: SIXTH PAVILION OF THE FACULTY OF AGRONOMY, PHOTOGRAPH, FLOOR PLAN AND CROSS-SECTIONS, 1997-2003, REALIZATION

LITERATURA

BIBLIOGRAPHY

1. BARIŠIĆ, Z. (2002.), *Zgrade za obrazovanje u opusu arhitekta Zvonimira Vrkaljana* (magistarski rad), Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
2. BARIŠIĆ MARENIC, Z. (2004.), *Sklop Veterinarskog fakulteta arhitekta Zvonimira Vrkaljana: antologijski primjer u kontekstu izgradnje modernog Zagrebackog sveučilišta*, „Prostor”, 12 (2): 167-178, Zagreb
3. KOBEL, J. (2003.), *Briljivo odmjerena skala boja*, „Oris”, 5 (20): 134-143, Zagreb
4. MOHOROVIČIĆ, A. (1952.), *Analiza historijsko-urbanističkog razvoja grada Zagreba*, „Rad JAZU”, 287, Zagreb
5. MUTNIAKOVIC, A. (1981.), *Josip Picman – portret*, „Čovjek i prostor”, 29 (4-5): III-VII (poseban prilog), Zagreb
6. PIĆMAN, J.; SEISSEL, J. (1933.), *Poljoprivredno-sumarski fakultet u Zagrebu*, „Tehnički list”, 15 (20-21): 282-287, Zagreb
7. PLANIĆ, S. (1932.), *Problemi savremene arhitekture*, Psefizma (pretpisak 1996.), Zagreb
8. PREMIERL, T. (1981.), *Josip Picman – ličnost i djelo*, „Čovjek i prostor”, 29 (4-5): XXVII-XXX (poseban prilog), Zagreb
9. PREMIERL, T. (1990.), *Hrvatska moderna arhitektura između dva rata – nova tradicija*, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb
10. SEISSEL, J. (1981.), *Josip Picman – sjećanja*, „Čovjek i prostor”, 29 (4-5): IX-X (poseban prilog), Zagreb
11. SEKULIĆ-GVOZDANOVIC, S. (1992.), *Radovan Nikšić – monografija arhitekta (1920.-1987.)*, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, znanstveni projekt „Atlas arhitekture Republike Hrvatske”, Zagreb
12. UCHYTIL, A. (1990.), *Arhitekt Alfred Albini* (magistarski rad), Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
13. UCHYTIL, A. (2002.), *Doprinos analizi stvaralacke metode u djelu arhitekta Nevena Segvića* (dissertacija), Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
14. VRKLJAN, Z. (1995.), *Sjećanja*, Sveučilište u Zagrebu, Središnji odbor za obilježavanje 75. obljetnice tehničkih fakulteta, Zagreb
15. *** (1932.), *Rezultat natječaja za izradbu idejnih skica zgrada Poljoprivredno-sumarskog fakulteta Univerziteta Kraljevine Jugoslavije u Zagrebu*, „Građevinski vjesnik”, 1 (4): 64, Zagreb
16. *** (1940.), *Poljoprivredno-sumarski fakultet, Izgrađivanje fakultetskih zgrada u Maksimiru*, „Alma mater Croatica”, 3 (10): 455-457, Zagreb
17. *** (1943.), *Poljodjelsko-sumarski fakultet*, u: *Nasa domovina* (zbornik, knjiga I), *Hrvatska kultura – politička poviest Hrvata*, 2, Zagreb
18. *** (1969.), *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*, 1, Zagreb
19. *** (1986.), *Fakultet poljoprivrednih znanosti*, „Arhitektura – Arhitektura u Hrvatskoj 1945.-1985.”, 39 (196-199): 244, Zagreb
20. *** (1998.), *Poljoprivredno-sumarski fakultet*, u: „Acta Architectonica – Josip Picman u zbirci Hrvatskog muzeja arhitekture”, Zagreb
21. *** (2000.), *Šumarski fakultet u Zagrebu, I. etapa*, „Čovjek i prostor” (Realizacije 1999.), Zagreb, 47 (7-8): 45, Zagreb

IZVORI

SOURCES

ARHIVSKI IZVORI

ARCHIVE SOURCES

1. HOK, 1998. – Hrvatska osnovna karta – Zagreb, Gradski zavod za planiranje razvoja grada i zaštitu okoliša grada Zagreba, Državna geodetska uprava Republike Hrvatske i Gradski zavod za katastar i geodetske poslove grada Zagreba, Zagreb
2. AF (AARH) – Znanstvenoistraživački projekt „Atlas arhitekture Republike Hrvatske – XX. i XXI. stoljeće”, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
3. AF (ZV) – Ostavština prof. Zvonimira Vrkaljana, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb
4. AF (AF-O) – Arhiva prof. dr.sc. Hildegard Auf-Franic i prof. Veljka Oluica, Arhitektonski fakultet Sveučilišta u Zagrebu, Zagreb

INTERNETSKI IZVORI

INTERNET SOURCES

1. <http://rektorat.unizg.hr/povijest.html>
2. <http://www.agr.hr/zavodi/>

IZVORI ILUSTRACIJA

ILLUSTRATION SOURCES

- SL. 1. BARIŠIĆ, 2002: 128 (knj. II); izvorno: HOK, 1998.
- SL. 2. MOHOROVIČIĆ, 1952: 128; dopuna: Z.B.M.
- SL. 3. *** 1998: 59
- SL. 4. *** 1998: 59
- SL. 5. *** 1940: 454
- SL. 6. *** 1998: 61
- SL. 7. *** 1998: 60
- SL. 8. Foto: Z. Barišić Marenic
- SL. 9. AF (ZV)
- SL. 10. UCHYTIL, 2002: 328
- SL. 11. BARIŠIĆ, 2002: 129, 131 (knj. II)
- SL. 12. BARIŠIĆ, 2002: 133, 134 (knj. II)
- SL. 13. *** 2000: 45
- SL. 14. *** 1986: 244
- SL. 15. AF (AF-O) i *** 1986: 244
- SL. 16. Foto: Z. Barišić Marenic; nacrti AF (AF-O)

SAŽETAK

SUMMARY

PAVILION COMPLEX OF THE FACULTY OF AGRONOMY AND FORESTRY

FIRST REALIZATION OF A MODERN COMPLEX WITHIN THE UNIVERSITY OF ZAGREB

The original complex of the Faculty of Agronomy and Forestry was partly built between 1932 and 1940 on the basis of a winning entry made by Zagreb Group. In the early 1930s the Group members were Vladimir Antolić, Viktor Dušan Hecimović, Zvonimir Kavurić, Josip Picman, Josip Seissel, Bogdan Teodorović and Ernest Weissmann. The most significant realized project by this avant-garde group of architects was the complex of the Faculty of Agronomy and Forestry as the first modern complex within the University of Zagreb.

In the 19th century Milan Lenuci anticipated eastward expansion of the city with the formation of Zvonimirova street as a link between downtown and Maksimir Park. Following Lenuci's concept, Zagreb Group designers began to form the eastern town structure by designing a pavilion complex of the Faculty of Agronomy and Forestry at the Faculty's estate near Maksimir. In the 1930s three pavilions were built on the basis of their winning entry. They were located east of Maksimir park at a site then considered to be „in close proximity to Zagreb”. A functionally conceived complex is positioned along a dynamic axis adjusted in such a way as to allow a uniform insolation of both northern and southern areas of the pavilion. A skeleton concrete structure announced the potential structural possibilities of this historical period. A flexible plan is designed to meet the specific requirements of particular institutes. A clear design articulation is achieved by a functional differentiation of space within particular pavilions.

The original concept of a „living organism”, i. e. a structure that grows along a central axis according to specific needs, was wrecked during World War II by the construction of the Pavilion IV - the main faculty's building. The interior design of the southern annex with a big lecture theatre was designed by Radovan Nikšić and built in 1953. After the main axis had been destroyed, the peripheral paths became communication links. The post-war construc-

tion of the pavilion went on next to the main Faculty's building lacking, however, any clearly defined urban framework.

After World War II, the new Pavilion V designed by Neven Šegvić recalls pre-war modern architectural achievements in Croatia. It was designed entirely in accordance with Le Corbusier's five points of a New Architecture whereas the emphasized hovering horizontals were to become a dominant feature of Šegvić's later work. In 1955 and 1956 the architects Vrkljan and Nikšić designed wooden pavilions of the forest estate in Opeke near Lipovljani. The use of indigenous materials and the upper floor projections giving a hovering impression are also reference points in the work of Juraj Neidhardt on Trebević and Kazimir Ostrogović on Plitvice.

In the early 1960s the architect Zvonimir Vrkljan designed Pavilions V and VI for the Faculty of Agronomy and Faculty of Forestry. Abstract facade design achieved by modular structuring of vertical prefabricated plates of concrete frame resulted from the integration of design, functional, structural and technological elements. The Pavilion V, designed by Hildegard Auf-Franic, Lenko Pleština and Berislav Radimir, was put up between 1975 and 1979. The L-shaped plan of the building is worked out in relation to a diagonal access to the main entrance. A northern wing is added to the already existing original complex whereas the southern wing follows the eastern lot boundary. Pavilion VII of the Faculty of Forestry designed by Ante Vulin, Dina Vulin-Ileković and Boris Ileković has been gradually built along Maksimir road since 1992. Its structure made up of fractured parallelepipeds is added to the volume of the big lecture theatre in the main building while its vivid coloration makes it stand out among other pavilions. The recently built Pavilion VI designed by Hildegard Auf-Franic and Veljko Oluic is quite different. Its abstract whiteness and strict geometric form provide a striking contrast to its surrounding lavish vegetation – especially when viewed from

the east. The project was worked out in accordance with the original project by Zagreb Group. Its elements are reinterpreted by a clear design articulation of the lecture theatre, roof features and a division of exterior spaces.

Urban disposition within a macro and micro location significantly changed throughout the 20th century. Despite the fact that the pavilions built in 1932 were in the middle of the forest, the complex nevertheless anticipated an urban character in close proximity to Zagreb. Nowadays, at the beginning of the 21st century this site has merged into its surrounding urban fabric. The recently built Pavilions VI and VII have emerged from Maksimir forest and become a visual element of the town's image. Various activities going on at the Faculty's estate for more than 70 years have enriched the eastern contact area between the urban and suburban. The area is made up of Maksimir's greenery, southern hillsides of Medvednica and low-rise individual housing. In this context the complex of the Faculty of Agronomy and Forestry together with Maksimir stadium and Dubrava hospital has become one of the large-scale projects in this urban area. This area has thus acquired quite an urban-like character although as a whole it still lacks its definite identity. A specific feature of the complex is certainly its phased construction as well as its character stamped by various individual and creative endeavours. Negative aspects of phased construction (such as the finishing phase which tends to remain forever unfinished) are evident in this complex too. Such a long period of its construction points to a lack of power and authority of the authorities to finance and complete the entire complex. Long-lasting phased construction often results in the modification of the original project owing to increased needs for space. Although designers of Zagreb Group allowed for such a scenario in their design, the war years nevertheless left its mark: the original poetic project of „a living organism” was destroyed.

ZRINKA BARIŠIĆ MARENIĆ

BIOGRAFIJA

BIOGRAPHY

Mr.sc. **ZRINKA BARIŠIĆ MARENIĆ**, dipl.ing.arh., rođena je 1972. godine u Zagrebu. Diplomirala je na Arhitektonskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu 1996. i magistrirala 2002. godine s radom „Zgrade za obrazovanje u opusu arhitekta Zvonimira Vrkljana”. Od 1997. godine zaposlena je u matičnoj ustanovi na znanstvenoistraživačkom projektu „Atlas arhitekture Republike Hrvatske – 20. i 21. st.”, gdje radi na sistematizaciji grade i publiciranju tematskih cjelina ostvarenja moderne arhitekture Hrvatske. Sudjeluje u nastavi kolegija Arhitektonsko projektiranje I i II te terenskim nastavama kolegija Hrvatski prostor i arhitektura – Dalmacija i Sjeverozapadna Hrvatska. Priprema disertaciju „Arhitektica Zoja Dumengjić – osobitost djela u kontekstu hrvatske moderne arhitekture”.

ZRINKA BARIŠIĆ MARENIĆ, Dipl.Eng.Arch., born in 1972 in Zagreb. She graduated from the Faculty of Architecture, the University of Zagreb in 1996 and got her Master's degree in 2002 with her thesis on “Higher-Education Buildings in Zvonimir Vrkljan's Architecture”. Since 1997 she has been employed at the Faculty of Architecture as a co-worker in a scientific research project on “Atlas of Croatian Architecture – 20th and 21st Century”. She takes part in teaching courses in Architectural Design I and II as well as field classes within the courses in Architecture in Croatia: Dalmatia (4th year) and North-West Croatia (5th year). She is currently preparing her dissertation on “Zoja Dumengjić's Architecture in the Context of Croatian Modern Architecture”.

